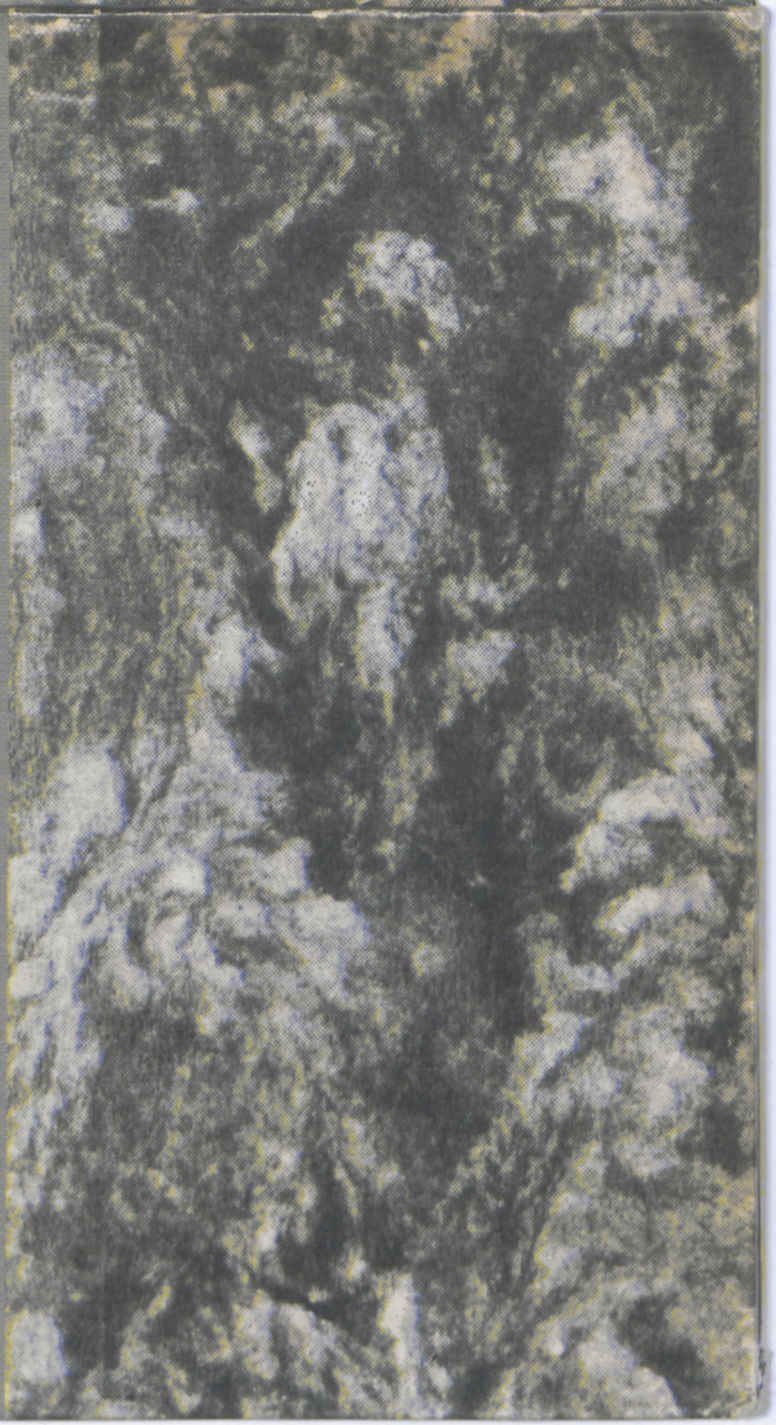

17384
29808

Nem kölcsönözhető!

BORSOD
MISKOLCI
MÚZEUM

Szűts Laiz

HALÁSZ-NAGYGAZDA.

BALATON.

II. RÁKÓCZI FERENC
KÖNYVTÁR
MISKOLC
1960 JUN 1.

MAGYAR ORSZÁGOS KIÁLLITÁS.

IV. CSOPORT.

ŐSI NYOMOK

A MAGYAR NÉPIES HALÁSZATBAN.

KALAUZÚL IRTA

HERMAN OTTÓ.

34 RAJZZAL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1885.

~~Ker~~ Ha 893
H/RK

1984 APR 1

REV 1972

Ht: 1 dle.

II. RÁKÓCZI FERENC
KÖNYVTÁR
MISKOLC

29808

639.2.081(091):39(439)
39(439):639.2.081(091)

Miskolc, tája.

ELŐSZÓ.

Az ősi nyomokat föltüntető, vagy más, jelesen néprajzi tekintetben érdekes halászati eszközök gyűjteménye, már czímével is azt mondja, hogy a kiállított eszközök nem akarják föltűntetni a magyar halászatot a maga teljességében.

Egy teljes gyűjtemény, mely a magyar halászatot egészében bemutatná, nagy költséggel járna és rengeteg nagyságú, olykor 600 méter hosszú hálóival, rengeteg tért foglalna el.

A kiállított gyűjtemény, megválogatva, tisztán népies s ez legnagyobb előnye is; mert csak a népies halászat tartja meg legtovábbra az eszközök ősi formáit s így hivatva van arra, hogy a multra nézve is nem egy értékes tanuságot szolgáltasson.

A kir. m. Természettudományi Társulat megbizott egy «Halászkönyv» megirásával, mely hivatva lesz az ősi foglalkozási ágat telhető részletességgel, a multra és jelenre nézve kimerítőbben tárgyalni.

A könyv érdekében megejtett kutatások során, melyek a magyar és erdélyi részek magyarságlakta vidékeire kiterjedtek s a halakon kívül a mesterszavakra, szokásokra is vonatkoztak; lépten-nyomon

feltűnedeztek a jellemző eszközök is, a melyek nemcsak a szakember, hanem minden művelt ember szellemét megragadni, figyelmét magukra fordítani alkalmatosak.

Az érdekesség nemcsak a formák sajátos jellegében, hanem leginkább abban rejlik, hogy a míg némely eszközök, a melyeket a magyarság legrégibb telepein még manapság is használ, a Wolga folyó és Kaszpi tenger mellékén szintén élnek, addig más eszközök, vagy azoknak egyes részei, legtöbbször igen határozottan, őstörténelmi (præhistóriai) jellegűek; vagyis, megfelelnek azoknak, a melyeket a történelem előtti időktől származó telepeken a régészek ásója napvilágra hozogat.

Megegyeztünk *Semsey Andor* és *Szily Kálmán* barátaimmal abban, hogy e tárgyak annyival is inkább összegyűjtendők, minthogy a népies halászat, a terjedelmes lecsapolások és folyószabályozások során hanyatlófélben van s így eszközei is eltűnedeznek, míg másfelől a halászat, különösen ott, a hol üzleti természete van, mindinkább terjeszti a nyugatról kerülő új eszközöket.

A magyarság művelődési érdeke pedig kívánja, hogy a valódi magyar népies halászatban mutatkozó sajátságok a tudomány számára biztosítassanak.

A gyűjtést e sorok írója közvetlenül a helyszínén végezte s az eredményt ezennel kiállítja.

A HALÁSZAT.

(Vázlat.)

A halászat épen úgy, mint a vadászat az emberiség legősibb foglalkozásai közzé tartozik.

Az ember, szervezeténél fogva, a vizet nem nélkülözheti s így nagyon is természetes, hogy a vízben nyilatkozó életet is szükségképen megfigyeli s megfigyelte azt mindenkor.

A hal már a legősibb időkben ragadta meg figyelmét, szolgált neki táplálékúl s ösztökélte arra, hogy a fogás módjait és eszközeit megállapítsa és tökéletesítse.

És minthogy sem a víz, sem a hal nem változtatja természetének lényegét, az eszközök is lényeg szerint állandók s csak az anyag az, a mely tökéletesedik, az eszközöket finomítja.

A követ, melyet az ember ősidőkben hálójára kötött, hogy azt a vizbe merítse, felváltotta az agyagból készült galacsér, ezt ismét az ólomkarika.

A tüskét, a melyből az első horgot formálta, felváltotta a csont-, réz-, bronz-, ma már az angol aczélhorog.

Az agáncsból készült halszúró-dárda átalakúlt sokágú, szakás vasszigonnyá.

A lélekvesztő átalakúlt dereglyévé, vitorlás hajóvá.

Tehát az anyag változott, a forma tökéletesedett, az arány megnövekedett; de az eszközök lényege megmaradt, mert a hal nem változtatta meg sem a vizet, a melyhez élete kötve van, sem életmódját, akár táplálkozás, akár mozgás vagy tartózkodás tekintetében.

Mind azok a halászati eszközök, a melyek ősi népek felásott telepein napfényre kerűlnek, erről tesznek tanúságot s ott, a hol az idő foga megkímélte a régi képeket is, ezek is ugyanerről tanúskodnak.

A legrégibb halászati képek, a melyek az őskorból reánk maradtak mindenesetre azok, a melyek Egyiptom pyramisainak sírjaiban s rombadőlt városainak kövein maradtak reánk. Ezek a képek pedig többnyire oly tökéletesek, hogy a szerszámot, sőt a halat is pontosan meg lehet határozni, noha a képek 2000 évvel Krisztus sz. e. készültek, tehát ma közel 4000 évesek.

Azt találjuk, hogy akkor is szigonnyal szúrták a halat; volt kosztos és fenékhorog; sőt az előkelő, haltartója mellé székre telepedve, rovart tűzött horgára s ép oly előkelőséggel halászta a Nilus Chromis halát, mint a mai angol sportsman a pisztrángot vagy a lazaczot.

Az öreg háló ép oly berendezésű volt, mint a mai; a halászmester ép oly büszkén állott meg kivételkor, mint a mai halász nagygazda, s ép úgy, mint sok vidéken ma, akkor is hét legény húzta a háló kijáró kötelét.

Úgy találjuk, hogy épen úgy hasították, sózták és szárították a halat, mint mi teszszük ma is.

Rómában, a Vaticánban álló halász szobra ép oly kosztoshorgot tart kezében, mint a Kraszna halásza ma.

De az is kétségtelen, hogy a vizek különbsége, némely halak jelenléte vagy hiánya sokat módosított, sok ujat, sajátságosat teremtett.

Ott, a hol a sebes hegyi patak tiszta vizében a Pérhal, a nemes Pisztráng, Lazacz, Galócza tenyészett, nagy szerepet játszott a horog s a szigony; a hol ellenben nagy folyók lassan hömpölyögtették vizöket, az öregháló járta leginkább; s a hol végre a tavak vize állandóan nyugodott, ott az állandó fogószerszám: a varsa, a vejsze divott.

Így alkalmazkodott a szerszám a hal természetéhez is: más kellett a prédára reárontó ragadozó halra; más a növénynyel táplálkozó szelid halra, más a kicsinyre, más a nagyra, a sebesre, lassúra s végre más olyan halra, pl. a harcsára, melynek különös életmódja van.

És úgy, a mint az ember a különböző vizek mellett megtelepedett, alakúltak halászszerszámai is, s

épen innen származik e szerszámok néprajzi értéke; mert az is kétségtelen, hogy úgy, a mint az ember változtatta lakóhelyét, magával vitte szerszámait is s igyekezett, hogy az elhagyotthoz hasonló természetű vízhez illetőleg helyhez férjen; de a régi helyen is nyomokat hagyott.

Ez a körülmény, szövetkezve avval a természetes jelenséggel, hogy t. i. az ősfoglalkozások körül a köznép szívósan ragaszkodik apáitól öröklött szerszámaihoz, a halászszerszámokat ősrégészeti szempontból is értékesekké avatja.

A mi a magyar népies halászatot illeti, bizonyos az, hogy ez a népnek ősi foglalkozása volt.

Legrégibb írott okmányaink már fejlett halászatról tanúskodnak; így a történelmi természetű szájhagyományok is.

Szent István király már 1019-ben a zalai egyháznak *Fejér* nevü *halastavat,* hozzá ötven halászt, több *vizafogót* (captura usonum) adományozott.

1036-ban «Modusa» kikötőjében halászatot ád a bakonybéli apátságnak, a halászó hely neve «*Thana*», a mai *tanya;* a Tiszánál pedig a Nándor tóban minden *hetedik* évben adja meg a halászatot.

Eltekintve számos más adattól, már az elősorolt legrégibbek is fejlett halászatról tanúskodnak; mert kétségtelen, hogy a halastavakban a halat tenyésztették; a vizafogó egy czölöpökből alkotott vejsze volt, a «tanya» pedig ma is élő halász mester-

szó, mely nem jelenti a halász lakását, hanem azt a helyet, a melyet hálójával meghalászott, így: «három tanyát vetettünk, vagy húztunk»; «menjünk tanyát vetni», azaz: hálóval halászni. A hetedik évben való halászás már rendes fordúlóra mutat.

Sőt Béla király névtelen jegyzője azt mondja, hogy már a Ruthének vezérei is avval biztatták a magyarságot Pannonia megvételére, hogy ott igen nevezetes forrásvizek folynak egybe, melyek hallal bővelkednek; Ibn-Dasta pedig írja, hogy a magyarság télen a folyókhoz költözik s ott halászattal foglalkozik.

És igaz, hogy a magyarság ma is ritkítja párját a jég alatti halászatban, s halászat nélkül el sem tud lenni.

Az Árpádok és a vegyes házból származó királyok alatt a magyar halászat, jelesen a *tógazdaság* tekintetében, rendkívül kifejlődött; a csatornákkal és zsilipekkel ellátott halastavak száma ezrekre rugott; voltak olyanok is, a melyeknek közepén sziget volt, a melyről a nagy halat nyíllal lőtték.

II-dik András király alatt a halastavak annyira felszaporodtak, jelesen az egyháziak és monostoriak, hogy a király 1218-ban a feleslegeseknek eltörlését parancsolta meg.

A régi magyar halászat jelentőségét már az is eléggé jellemzi, hogy pl. II. Geyza király alatt a

tilosban való halászatra büntetésül az egyházi átok volt meghagyva.

A halászat virágzásának kora a mohácsi vészszel letünt; a halastavak kiszáradtak s csak a szabadon áradó folyók tartották meg természetes gazdagságukat.

A mohácsi vész a fejlődés legmagasabb fokán érte a magyar halászatot, a mennyiben akkoron *Nádasdy Tamás* nádor a Léka melletti tóban a *pisztrángot rendszeresen tenyésztette*, a mint ezt a feleségével folytatott levelezéséből tisztán kivehetjük. Már akkoron tehát el volt érve az, a mire a mai nemzedék még csak törekedni készül!

A magyar halászat ma annyira hanyatlott, hogy a főváros halaspiaczát már külföldi hallal kell ellátni; jelesen a fő piaczhal, a ponty, nem telik többé az egykoron oly világhírű magyar halasvizekből!

E hanyatlás két főokra vezethető vissza.

Az első ok a rétgazdaság eltűnése, mint a folyószabályozás természetes következése; ezáltal a nagy folyók halai elvesztették az *ívásra alkalmas területeket*, tehát a felszaporodás legfőbb feltételét.

A második ok a rablóhalászat ép oly könyörtelen mint káros gyakorlása, mely oltatlan mészszel, méregfűvel (Euphorbia palustris), a dugával, szigonynyal, aprószemű hálóval s legújabban a dynamittal nekirontott pataknak, tónak, folyónak;

irtotta a halat akkor, a mikor azt leginkább kímélni kellett volna, t. i. *ívás idején.*

De van még egy harmadik ok — talán a legnyomósabb — s ez a gazdaságnak egyoldalú áramlata, mely a hallal, az igazi gazdaság ez értékes, és épen azért szerves tartozékával nem törődött, azt legtöbbször senkiének és semminek tekintette.

Már pedig ha van ország, mely vizei szerint halnak való ország, úgy hazánk a continentális államok soraiban a legelsők között kérhet helyet.

Van fölséges magyar tengere — a Balaton.

Itt a Duna, Tisza, Dráva, Maros, Körös; mind «kövér vizű», folyó, mely csak ívó helyeket és védelmet kér, hogy a halat bőven adhassa.

Ezernyi ér fakad Magyarország lankásain, mely egy gáttal elfogva, a legpompásabb, jövedelmező, a nép táplálkozási viszonyaira áldásos halastavat megalkothatja.

A magyar felföld, a székelység ezernyi pisztrángos patakja csak védelmet kér, hogy rövid idő alatt — minden mesterséges tenyésztés nélkül is — megnépesedjék.

S ha van valami, a mi kevés befektetés és jó védelem mellett alkalmatos, hogy az ország javára jelentős nemzetgazdasági tényezővé váljék, úgy a halászat minden bizonynyal az.

E mellett szól a józan ész, más nemzetek példája s a multaknak tanúsága.

Szolgáljon megnyugvásul, hogy az egészséges visszahatás már lüktet: halászati egyesületek támadnak, a halászatról szóló törvény készül; az első — bár szerény arányú — halászati kiállítás létrejött.

Előttünk egy jobb jövő első reménysugara.

A MAGYAR HALÁSZ ÉS ESZKÖZEI.

A magyar ember ügyes, kitartó, leleményes, igazi halász.

Szerszámának sokfélesége, ügyes kezelése mellett, rendkívül fejlett észlelő tehetséggel bir s bámulatos pontossággal ismeri még az értéktelen halnak is úgy természetét, mint életmódját s ezen az alapon a kézrekerítését.

Ebben igazi sportsmann, kit nem is annyira a nyereség, mint inkább a siker kecsegteti s reábirja minden fáradság elviselésére, nem egyszer élete koczkáztatására is.

Jó kedvvel markolja meg a nehéz evedző fogóvégét, húzza a hajót vízmentén, víz ellenében; veti, fölszedi az öreghálót; reámegyen a még ropogó jégre s ha ez vastagra fagyott: vágja a léket s a jégtörmeléket puszta kézzel kapargatja ki; naphosszat mesterkél télvíz idején a vizes hálóval, kötéllel; ruházatát jégkéreg borítja, a dermesztő szél arczába

vágja a havat — mindezekre azt mondja: *csigavér, oda se neki.*

Nagy fáradság után beéri a kevéssel is.

Kilesi a nagy harcsa tartózkodását; ekkor nekiáll s addig hajtja fogásait, míg kicsalja s horogra keríti; — türelmével, kitartásával túltesz a legszívósabb ángol horgászon is.

Mint mondani szoktuk: a halászat a vérében van.

Sohasem volt czéhes halász, kivételt csak azok a városok képeztek, a hol a német vagy a feudalis befolyás érezhető volt, mint Komárom, Baja stb.; de még itt is külön állott a magyarság s ősi szokása szerint szervezte bokrait — halásznyelven mondva — vagyis az egy hálóhoz tartozó legénységét.

Ezek a halász «bokrok», «felekezetek» vagy «kompániák» vagy a szerszám közössége alapján osztalékra egyesülnek, vagy «nagygazda» alatt részre dolgoznak.

A legtöbb bokor még ma is tiszteletben tartja a pátriárchális szokásokat s a nagygazda, kormányos, botos, vagyis a halászbokor «eleje» föltétlen tiszteletben részesül; úgy az ifjabb legény is az öregebbel szemben megőrzi a tisztességtudást.

A nagygazdák s öreg halászok között sok a typikus magyar alak; tisztességtudó, komoly, határozott jellemek ezek, miről egész külsejük is tanuskodik. *

* Lásd a czímképet.

Biztos tekintet, komoly arcz, hatalmas mellkas, ízmos kar és hallgatagság jellemzi az igazi magyar halász nagygazdát.

Mindez és még sok egyéb, azoknak a javára szólna, a kik a magyarság eredetét az északkelet *halászó népeinél keresik* s a kiket finnistáknak nevezünk; ez iskola fejei *Budenz József*, *Hunfalvy Pál* és *Szarvas Gábor*.

De *Vámbéry Ármin*, a törökiskola feje sem tagad mereven s megengedi, hogy az uralkodó, hódító, lovas magyar fajjal bejöhettek halászó néptörzsek is.* Következnék tehát, hogy az a halászvér, mely a magyarságban kering, ezektől a törzsektől veszi eredetét.

A vita nincs befejezve, eldöntve s ha fölemlítem, nem azért teszem, mintha állást kivánnék foglalni, hanem csak azért, mert vannak a magyarság kezén oly halászati eszközök és fogások, a melyek a Kaszpi-tenger, a Wolga tájaira mutatnak s tekintve sajátos voltukat s a köznép konzervativ szellemét, a vitára nézve bizonyos értékkel mégis bírhatnak.

A legnevezetesebb eszköz a *Kuttyogató*, *Buttyogató* vagy *Futtyogató*, mely jelesen *Szeged* és *Csongrád* halászainál dívik (1 ábra Szeged, 2 ábra Csongrád). Ez egy egészben késalakú, 28—32 cm. hosszúságú, az egyik, késes végén talpas fácska.

* Szóbeli közlése.

Ehhez tartozik egy kétvégű, derék horog, jól megsúlyozva.

Tisztán a harcsa fogására használják, a következő módon: nyári áradáskor, éjjel, csónakra száll a halász, a két horogra eleven békát vagy keszeget tűz

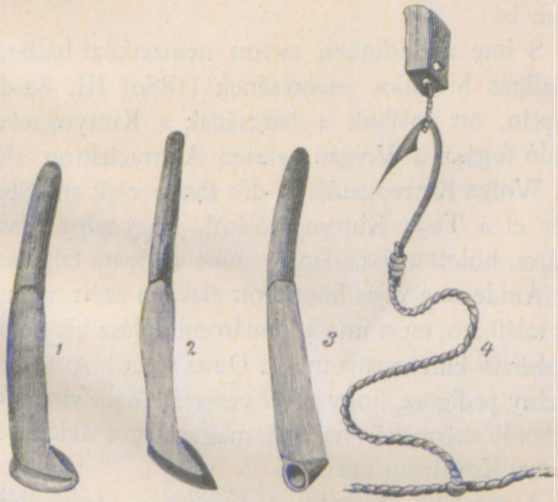

s beereszti a vízbe, jó mélyre; ekkor előveszi a *Kuttyogatót* s talpas végével sajátságos módon belévagdos a vízbe, a mi a locscsanáson kívül «kuttykutty» szerű hangot is ád; ez a hang odacsalja a harcsát a horoghoz, bekapja a keszeget, békát s így rajtaveszt a horgon.

29808

II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR MISKOLC

A *Kuttyogató* nyilván a béka hangját utánozza, a locscsanás pedig ezt, mintha valami nagy hal a béka után fölvetné magát; mindez pedig felkölti a harcsa étvágyát s irígységét is.

Mindenesetre oly zseniális fogás, a melynek kieszelése becsületére válnék bármely jeles biologusnak is.

S ime a Berlinben tartott nemzetközi halászati kiállítás hivatalos jelentésének (1880) III, 82-dik lapján, ott találjuk a harcsának a Kuttyogatóval való fogását a Wolgán, jelesen Asztrachánon alúl. A Wolga Kuttyogatója (3-dik ábra), csak annyiban tér el a Tisza Kuttyogatójától, hogy talpa ki van vájva, holott a tiszai lapos, mint a lópata talprésze.

Ámde az a vájás finomított alakban azért nálunk is található, mert ime a komáromi halász kis *bádog-pohárral* kuttyogatja meg a Duna vizét! A hagyomány pedig az, hogy *Ketel* vezér a *Kuma* vize mellékéről származó, halászó magyarságot telepítette a mai Komárom tájára.

A második szerszám a *Vizahorog* (4-dik ábra), mely arról nevezetes, hogy arra *semmi csalit** nem tűznek s csak a hal kiváncsiságára számítanak. Az úszva tartott horog, jelesen annak uszófája reá bírja a vizát, tokot arra, hogy megvizsgálja, nem valami ehető dolog-e?

* Köder.

Már most minden halnak az a természete, hogy azt, a miben csalódott, farkával vágja s így tesz a viza is a horog úszófájával, gyakran azonban a fa helyett a horgot vágja meg s rajta veszt; innen származik az is, hogy a legtöbb viza farkánál fogva kerül horogra.

A Wolga torkolatainál s a Kaszpi-tenger északi részében szakasztott ilyen módon horgásszák a nagy tokhalakat s így a Duna és Wolga e tekintetben ikertestvér.

A harmadik eszköz az *Olt* mentén dívó *Rokkolya-háló*, mely egészben hasonlít a Duna, Tisza, Sió mentén dívó *Vető* vagy *Pendelhálóhoz*, de lényegesen eltér azáltal, hogy összehúzó inai nincsenek s így a hal nem a háló egészébe, hanem a szélein levő zacskókban fogódzik meg.

Szakasztott ezt a hálót vetegetik a Kaszpi-tenger hullámaiba, jelesen a déli részeken, a Tatárok és a Persák.

Ezek után egy másik sorozatra térek át, mely ősrégészeti természetű is.

A magyar kovácsok által készített horgok legtöbbje (5—9-dik ábra) talál a bronszkori leletek fejlettebb, szakás horgainak alakjával.

Ámde a Mezőség tavainál akadtak oly horgok is, a melyek az emberiség legősibb korszakára vallanak.

A furfangos czigány a kis Küszhal (Alburnus)

hasa alá köti a *rózsatüskét* (10-ik ábra), a kis halat bekapja a falánk csuka s nem egyszer rajtaveszt.

Ugyanitt az oláhság és a kevés magyarság is, télen léket vág a jégbe, élő Küszhallal s oly horgokkal halássza a csukát, akár az őskor czölöpépitményes embere (11, 12-dik ábra).

Ez az egyik véglet; a másik az, hogy a pisztrángos és pérhalas vizek mentén lakó Székelység, már ősidőktől fogva is, teljesen rátermett horgot készit, azt a kakas gallérjából való tollból vagy lószőrből készült *mesterséges légygyel* szereli föl és sikerrel halássza vele a pisztrángot és a pérhalat (13. ábra).

A teljesen fölszerelt *fenékhorog*, nemcsak a horgok ősi alakja miatt, hanem a leküvelésére való kövei miatt is igen nevezetes szerszám; jelesen a Tisza- és Körösmenti, tehát a magyarság östelepeiről való.

Egy ily horog része a *karó*, a partfelőli részen a *palló*- vagy *mederkő* — nagyobb-, minden 10 horog után pedig egy-egy *böncső*, kisebb kő, — a végén a *végkő*.

Ezek a «kövek» löszből vagy téglából valók, lyukasztottak vagy árkosak s egyeznek bizonyos kövekkel, a melyek a præhisztorikus telepekről valók s részben különböző magyarázatban részesültek.

Viszont a *nádvágók* ázsiai formák (l. gyüjtemény IV. tábl. 102, 103, 105-dik alak); megerősités szerint ősrégiek, a mennyiben nem köpüsök, hanem

13
12
11
5
6
10
7
8
9
H. O

makkosok s a megerősítés karikával és ékkel történik; a rokon-formát *Xantus János* hozta *Sziamból.*

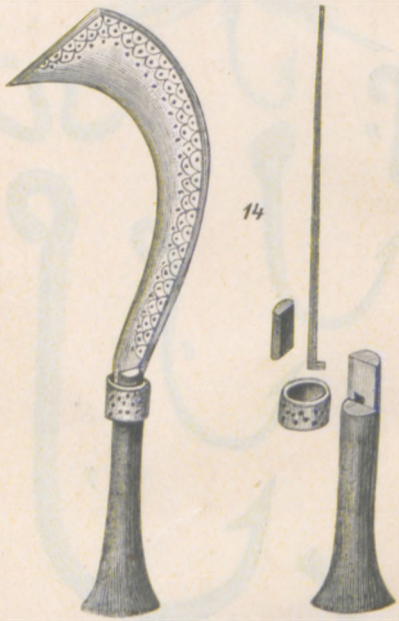

14

E nádvágók csupán a Tisza és Körös legmágyarabb részén maradtak meg (14-dik ábra).

A *szigonyok* nem egy tekintetben igen figyelemreméltók, nemcsak nagyságuknál fogva, mely következtetnünk enged a halak óriási voltára is, hanem

17

X

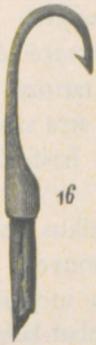

16

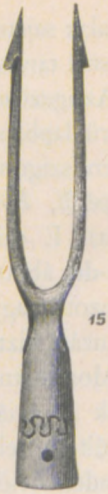

15

20

19

18

H.O.

az alak sajátosságánál fogva is, mely sokféle befolyásról tanuskodik.

Az igazi *magyar szigony* kétágú, szakája körömszerű, lapban ellentétes állású, a megerősítés köpűs. Ilyen szigonyok kerültek a magyarság szivéből: *Tápéről*, *Körös-Tarcsáról* és *Csongrádról* (15-dik ábra). E szigony tartozéka az öreg *vágó horog* (16-dik ábra), mely arra szolgált, hogy a megszigonyozott nagy halat hasfelől is megvágja, tehát a kihuzást biztositsa.

Mondhatni klasszikus alakjuknál fogva érdekesek azok az óriási szigonyok, a melyek Keszthelyről kerültek, jelesen a megerősítés módja jellemző. Mindenekelőtt X. alatt látható egy kihalászott vasszigony, melynek kőkérge régi voltáról tanuskodik; ez nem köpűs, hanem makkos és úgy találjuk, hogy a Keszthelyről való korunkbeli szigonyok (17-dik ábra) szintén ilyenek, holott a tihanyi és a Kenesséről való már köpűs.

Szembenálló ágú szigony (18-dik ábra), csupán *Pinnyéden*, Győr mellett, akadt s ez emlékeztet arra a szigonyra, melyet *Xantus* János Sziamból hozott.

A *Vágról* való nagy *Galóczaszigony* (19-dik ábra) legközelebb áll azokhoz, a melyek a Svájcz czölöpépitményeiből kerültek.

Az *Olt*-mellékről való kerítő szigony ágainak idomított (stylizált) volta (20-dik ábra) támaszkodva

arra a kétségtelenül rómaira, mely az Erdélyi Muzeumban őriztetik, római befolyásra vall.

Ősrégészeti szempontból igen érdekesek azok a

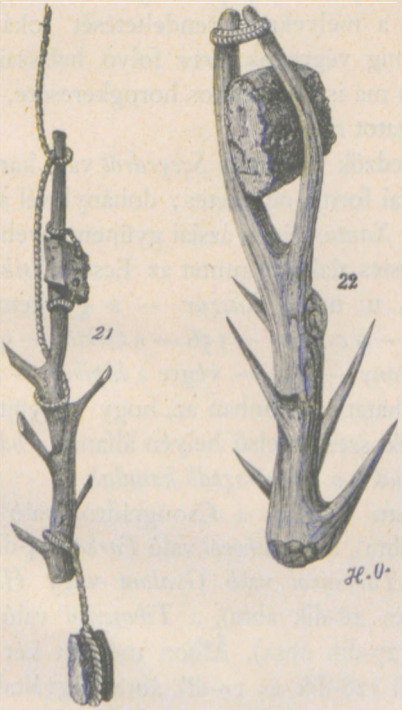

kezdetleges, de ma is dívó eszközök, a melyek arra valók, hogy az elszabadúlt fenékhorgot azokkal fölkeressék.

Az egyik a Szegedről való «*Katka*» (21-dik ábra), a másik a Komáromból való «*Fentő*» (22-dik ábra); ezek ikertestvérei azoknak a pereszlenfáknak, a melyek a svájczi czölöpépítményekből kerültek napvilágra s a melyeknek rendeltetését sokáig nem tudták, míg végre az *Arve* folyó halászainál reá akadtak a ma is használatos horogkeresőre, mely a magyarázatot megadta.

Az evedzők között a *Szegedről* való karevedző, mint ázsiai forma nevezetes; dohánylevél alaktársa ott van a *Xantus* János ázsiai gyűjteményében.

Igen ősies alakokat mutat az Ecsedi *csikász* felszerelése, u. m. a *Kaszúr* — a gyűjteményben 109, 110 — a *csikkas* — 156 — a *csiktők* — 91, 92 — a *csikputtony* — 155 — végre a *lápibot* — 106.

Tagadhatatlan azonban az, hogy a gyűjteménynek érdek szerint első helyén állanak a *hálókövek*, *keczecsontok* s a *halzsirszedő kanalak*.

Kiválóan érdekes a Csongrádról való *Pallókő* (23-dik ábra), a *Petrahóról* való *Farkő* (24-dik ábra), a *Körös-Tarcsáról* való *Gyalom* vagy *Hálókövek* (25-dik és 26-dik ábra), a *Tihanyból* való kopott *Hálókő* (27-dik ábra). Álljon még itt két *Böncső* Szegedről (28-dik és 29-dik ábra). Egyáltalában az egész sorozat valóban arra való, hogy kopott példányaival még az óvatos régészt is megtéveszsze. Már pedig ezeket a köveket sajátkezűleg oldottam le a magyarság mai hálóiról.

31
27
30
28
29
24
25
23
26
H.O.
POLLAKZS

A *Keczecsontok*, — 30-dik ábra leoldva, 31-dik ábra, egy darab ínra kötésre készen, — melyeknek teljes magyarázatát az egész *Kuszakecze* adja meg, világot vetnek azokra a csontokra, a melyek az ősrégészeti gyüjteményekben gyakran láthatók s rendszerint «*Korcsolyá*nak» magyaráztatnak.

Annyi bizonyos, hogy csontkorcsolyák léteztek, léteznek ma is, és *Szeged*, *Zenta*, *Doroszló* s más helyek szegénységének gyerekei vígan csuszkálnak rajta.

Ezek a korcsolyák rendszerint fúrást nem mutatnak; a gyerek épen csak reá áll s lába eléggé megtapad rajta; előveszi a gamót vagy kusztorát, úgy fogja, mint a vesszőparipát, nekitámasztja a jégnek s hajtja magát nagysebesen.

A hol ilyen csontkorcsolya fúrva van, *keresztbe fúrják*, mert így esik legjobban a kötés.

A *Keczecsontok* ellenben *mindkét végükön*, a csont tengelye irányában vannak kifúrva s ennek megvan a maga oka is, t. i. az, hogy az a madzag, a melylyel a csontot a *Kecze* inához kötik, így nem érheti a földet, tehát *nem kopik el.*

Ki lehet tehát mondani, hogy a laposra csiszolt, *fúratlan*, vagy *keresztbe kifúrt* ősrégi csontok, korcsolyák, a *tengely irányában kifúrottak*, ellenben eredetileg hálónehezékek voltak.

A *Körös-Tarcsán* ma is élő *halzsirszedő kanál* nem kevésbbé érdekes (32-dik és 33-ik ábra).

32

33

A tulajdonképeni kanalat rendszerint egy nagyratermett *Anodonta* jobboldali *kagylófele* szolgáltatja; a nyelét egy arra való, a végén behasított ág. A szerszám — czéljára való tekintettel — valóban kitünő, mert éles szélével jól szedi a vékony halzsírréteget; ellenben a záros része egyszersmind ellenző is, mely nem engedi a leszedett halzsír átömlését.

Régibb időben, a halászat virágzóbb korában, a rátartósabb halász lyukasztotta a kagylót s nyelét keresztszeggel erősítette meg.

E szerszám láttára önkénytelenül eszünkbe ötlenek azok a lyukasztott ősrégészeti kagylók, a melyeknek biztos magyarázata még hiányzik: vajjon nem kanalak lehettek ezek is?

Ezek a népies magyar halászati tárgyak érdekesebbjei.

E kalauz szűk kerete csak ily futólagos érintést engedett meg, a tüzetes tárgyalásnak helye a magyar halászatról szóló könyv lesz.

De már e futólagos érintés, úgy az eszköz-gyűjtemény bemutatása is kétségkívül bizonyítják azt, hogy a népies halászeszközök tudományos értékkel birnak s ősrégészeti szempontból a teljes figyelmet megérdemlik.

A KIÁLLÍTOTT TÁRGYAK SORJEGYZÉKE.

I. TÁBLA.

o. **Tüskehorog,** a vadrózsa tüskejéből. *Czigány-szerszám,* melyet egy kis Küszhal (Alburnus lucidus) hasa alá kötnek. A csuka a halat a tüskével lenyeli s rajta veszt.

oo. **Csukahorgok,** az erdélyrészi oláhságnál lékeken át a jég alatt használatosak. A horog kettős sodrású rézdrótra van erősítve, a drótot az eleven Küszhalon ugy fűzik keresztül, hogy a horog a hal hugygyójánál* fekszik, a drót a hal száján jön ki. E horgok alak szerint határozottan ősiek.

1. **Kettős Csukahorog,** *Kis-Majtény,* Kraszna vize. Bolti árú.

2. *a, b, c, d,* **Harcsahorgok,** a fenékhorgokon használatosak. *Csongrád.* Magyar kovácsmunka; ősi jellegűek.

e, f, **Önhorgok,** *Keszthely,* Balaton. Bolti árú.

g, h, i, **Pisztránghorgok,** *Füle, Csik-Madaras* Székelyföld. Székely kovácsok műve. Ősi jellegűek.

k, l, **Önhorgok,** *Tihany,* Balaton. Az *l* jegyű tihanyi kovácsmunka, ősi jellegű.

* Anus.

3. *m, n, o,* **Harcsahorgok,** *Szeged,* Tisza; az *m, n* horgok szegedi kovácsoktól valók, ősi jellegűek.

4. **Harcsahorgok,** *Ágostonfalva,* Olt vize. Kovácsmunka; ősi jellegűek.

5. **Harcsahorgok,** *Szeged,* Tisza. Magyar kovácsmunka; ősi jellegű.

6. **Szigony,** kétágú, ősrégi alak, kifelé álló szakákkal és köpű nélkül való; a nyélre egy karika segítségével erősíttetik meg s ez a mód megmaradt a keszthelyi szigonyoknál a legújabb időkig. Találtatott a Balaton tihanyi vizeiben, 24 méter mély vízben.

7. **Vizahorgok,** *Apatin,* Duna. Magyar kovácsmunka.

8. **Vizahorog,** felszerelve; 150, 200 ilyen horog egymástól 1 m. távolságra egy horogderék-kötélre van kötve, minden horgon egy úszófa. Sok így felszerelt kötéllel átfogják a Dunát s ott elszülyesztik. A viza, az uszó fában eledelt sejtve, csalódik, farkával feléje vág s rendesen a horogra akad. Innen van az, hogy a legtöbb Viza, Tok, stb. rendesen a farkánál fogva kerül horogra.

9. **Szíjjas horog,** *Csongrád,* Tisza; a fenékhorog része. A szíjjal való felszerelés, már mesterséges csalira vall (csali = Köder).

10. **Tűzsér,** a halaknak zsinórra való felfűzésére, vagy «ihanyra való vetésére» szolgáló fatű. *Szeged,* ősi alak.

11. **Csukahorog**, *Magyar-Velencze*, Velenczei tó; rézdrótból sodrott patonynyal (Vorfach).

12. **Kosztoshorog**, kukoriczakóró pedzővel, ősi alakú székely horoggal. *Felső-Rákos.*

13. **Kosztoshorog**, fapedzővel, vagy tutajjal. *Kis-Majtény*, Kraszna vize.

14. **Futtyogató horog**, Szeged, lásd 18. és 19. alatt.

15. *r*, **Pisztránghorog**, teljesen felszerelt ínnal. Közszékelyeknél dívik. *Gyergyó.*

s, **Pisztránghorog**, teljesen felszerelve s lószőrből készült *mesterséges légygyel* ellátva; a horogra a Rhagium bogár álczáját húzzák rá. *Gyergyó*, Gyilkostó; készítette *Bíró Vincze* közszékely.

s, *t*, **Pisztráng** és **Pérhal** (Thymallus) *horgok*, sárga és vörös kakastollból készült *mesterséges légygyel*; Közszékelyek ősi szerszáma, megszerezte *Záthureczky Gábor* ur Baróthon.

16. **Patonyfa**, a patony megsodrására való. *Szentes*, Körös vize (Bökény).

18. **Cserepcsik** vagy **Csiriptető** (csíptető) a fenékhorgoknak nyugalomba való felfűzésére, *Szentes.*

18—19. **Kuttyogató**, *Buttyogató*, *Futtyogató*: 18. *Szeged*, 19. *Csongrád.* Ez a sajátságos szerszám, melyhez hasonló a Wolga halászainál is dívik, csak a magyarság ősi telepein maradt meg. Használata a következő: a halász beül a ladikba, előveszi a

kettős horgot — 14. sz. — felhalazza két eleven keszeggel s beereszti a vízbe, ekkor a jobb kezébe fogja a *Futtyogatót* s a talpával belévagdos a vizbe, minek következménye egy «futty» vagy «kutty»-szerű hang. E hang, mely a békáéra emlékeztet, kicsalja a Harcsát a horoghoz, a melyen rajta veszt.

20. **Tidó,** *Füle,* Székelyföld. A nyirfa kérgéből sodorva. Szép lánggal ég; a szigonnyal űzött éjjeli pisztráng-halászatnál világló gyanánt használják.

21. **Drótfunt,** *Tihany,* régi halászmérleg. Rugóra jár.

22., 23. **Jégpatkó,** *Balaton;* a jég alatti halászstnál a *csizma* sarka elé kötik.

24., 25. **Jégpatkó,** *Kopácsi.* Drávafok; a jég alatti halászatnál a *bocskor* alá kötik.

26. Ősi régi **Harcsahorog,** a tihanyi vizekből kihalászva; egészen sajátságos alak.

27. **Szigony,** régi alak s különálló typus; *Szendrő* Bódva vize. Ez a typus eddig kizárólagosan csak a borsodi vizek mellől ismeretes.

II. TÁBLA.

28, 29. **Czötkénypóták** a tiszai Marázsa, illetőleg Métháló fölének tartására valók; az anyag a

Tisza vidékén óriási nagyságra növő Euphorbia palustris, vagy Czötkény szára. *Szeged, Tápé.*

30, 31—32. **Jeles póták.** A balatoni Eresztőhálókon az első úsztató póta, melyet minden halász más-más formára köt, hogy ennélfogva hálóját fölismerhesse. A 30-ik számú a Kardos György keszthelyi halászmester jele.

33, 34. **Parák,** a nyárfa kérgéből valók s az öreg hálókon, kivált a Duna vizein dívók; az öregháló fölét úszva tartják. *Komárom, Budapest.*

35. **Póták,** közönségesek; a balatoni Eresztőhálóról valók.

36. **Pálha,** gyékényből kötve; a Bodrogközön az öreghálón ugyanarra a czélra, mint a *Para* (33, 34), *Petrahó,* Sárospatak mellett. A pálha alatt van egy póta, a balatoni (Keszthely) öreghálóról való, melylyel a háló szárnyának fele hosszát jelölik.

37, 38. **Jeles póták** és *póták.* Keszthely.

39. **Halásznyárs,** kisebb hal sütésére való. A nyársat a parázstűz mellé leszúrják. *Tihany.*

40, 41. **Bérczék,** ezekre kötik a hálók szemeit. *Tihany.*

42. **Hálókötőtűk,** a nagyobbik az *ísléglű,* az öregszemű tükörhálók vagy «regyina» kötésére. *Szentes* (Bökény).

43. **Hálótűk.** *Tihany.*

44. **Hálótű** és **Bércze** vagy *Bőrczfa,* a *Keczehálő* közbülső testének kötésére.

45, 46. **Bőrczfa** s (felette) az *isléglű*, a *Keczeháló* két tükrének vagy «regyinájának» kötésére; 44 és 45–46. *Szeged.*

47. **Bőrczfa** és **Hálótű**, Székelyföld, *Felső-Rákos*, Oltmellék.

48. **Hálótű**, Székely-Keresztúr.

49. **Hálótű**, Komárom.

50, 51. **Pala**, *Körös-Tarcsa*, a *Gyalom* háló fölének úsztató fája; ősi forma.

52. **Őr**, *Balaton*. Az elsülyesztett *Ereszlő-hálók*hoz való; a hálóhoz kötve a vízszinén úszik s jelezi a helyet. Minden halász más formára köti az *Őr* csúcsát, hogy szerszámját fölismerhesse.

53, 54. **Kabak**, mely a fenékhorog végét a vízszinén tartja. *Szentes* (Bökény).

III. TÁBLA.

55. **Hasító**, kés, a sózásra és szárításra szánt halak kihasítására. *Siófok*, Balaton.

56. **Hasítókés**, mint 55. sz. *Apatin*.

57. **Ólom** (karika), az öregháló alsó ináról való súly; lényege szerint egyezik az őskori ú. n. orsókövek alakjával. *Komárom.*

58. **Ugyanaz**, a mint az öntésből kikerül.

59, 60. **Régi csontok** (lószár), a Kuszakecze hálóról való nehezékek. Csongrád. Lásd a következőket.

61, 62, 63. **Lószár-** és **marhaszár-csontok,** a Kuszakeczéről való nehezékek. *Szeged, Csongrád.*

64. **A Kuszakecze** ína, az ólom- és csontnehezékekkel fölszerelve. *Szeged.* Az 59–64. alatt foglalt csontok ősrégészeti szempontból igen érdekesek, a mennyiben az ősrégészek az illető telepeken talált, hosszában megfúrott csontokat kivétel nélkül *korcsolyák*nak tekintettek és magyaráztak; holott a magyar Keczeháló berendezése, a csontoknak fúrása és alkalmazása tanúbizonyságot tesz arról, hogy e csontok a történelem előtti időben is hálókon szerepeltek.

65. **Vakaró,** a nagypénzű ponty tisztítására való. *Szeged.*

66. **Félkagyló** (Anodonta) kanálnak kifúrva. *Körös-Tarcsa.* Lásd a következőket 67, 68.

67. **Halzsírszedő** (kanál), kifúrt Anodonta féllel, a halzsír lefölözésére és

68. **Ugyanaz,** ki *nem* fúrt Unio féllel, ugyanarra való; mindkettő *Körös-Tarcsa.* A tarcsai halászok állítása szerint, a halzsírt mindig ilyen szerszámmal szedték le s úgy látszik, hogy az őstelepeken előforduló, részben kifúrt Anodonta és Unio kagylóknak is, hasonló feladatuk volt.

69. **Viszáló,** nagy horgos-orsó, több fonalnak zsineggé való összesodrására. *Szentes* (Bökény).

70, 71. **Szolgafák,** a bográcsok beakasztására valók. *Szentes* (Bökény), körülbelül 60 évesek.

72. **Halzsírkavaró**; a kihasgatott halak beleit összegyűjtik, rézüstökben főzik s a kavaróval kavarják; a felszálló halzsírt a kagylókanalakkal (67, 68) leszedik. *Körös-Tarcsa.*

73. **Halászkanál**, főzőeszköz, ételkavarásra való. *Szentes.*

74. **Orsó**, a hálóhoz való fonal fonására. *Szentes.*

75. **Vég-** vagy **Pallókő**, a fenékhorogról való; nagy mélységekre szolgál. *Csongrád.*

76. **Böncső**, a fenékhorgon minden 10-ik horog után egy böncső következik, mely a horgot elsüllyeszti. Lőszből való. *Szeged.*

77. **Hálókő**, két lyukkal; Balatoni forma, az öreghálóról való. *B.-Füred.*

78. **Galacsér** vagy *Gyalompogácsa*, a bodrogközi öreghálón divó tégla-nehezék. *Petrahó.*

79, 80. **Hálókő**, *Körös-Tarcsa.* A *Gyalomhálóról* való.

81. **Böncső**, l. 76.

82. **Hálókő**, Szeged; l. 77.

83. **Hálókő**, Tihany, régi, «avét».

84. **Hálókő**, új, kiváló anyag; Hódmező-Vásárhelyen csinálja Nagy Sándor.

85. **Horogkő** = böncső. *Szentes* (Bökény).

86. **Farakó** (Seggikő), a Bodrogközön dívó *Bokorháló* farából való. *Petrahó.*

87. **Hálókő**, mint 79 és 80; de más furással. *Körös-Tarcsa.*

88. **Hálókő**, régi, *Szeged.*

89. **Halászkő**, kiválóan szép forma; az öreghálóra akkor kötik, mikor nagy mélységben halásznak. *Pinnyéd*, Győr mellett.

Jegyzet. A 75—89. számok alatt foglalt horog és hálókövek ősrégészeti szempontból véve is rendkívül érdekesek, a mennyiben a barbárkori leletekben előforduló hasonló kövek rendeltetésére nézve világot vetnek s azt a tanuságot nyujtják, hogy nem minden pogánykori lyukasztott kő vehető baltának vagy ütőeszköznek.

IV. TABLA.

90. **Halászszatyor**, halak és eleség szállítására való. *Bodrogköz.*

91, 92. **Csíktök**, kasornyába foglalva. Az Ecsedi láp csikászai ebben szállítják a csíkot, mikor csak keveset fognak. *Bőrvely.*

93. **Katka**, *Szeged;* az elszabadult s a folyó fenekére került horog (fenék) felkeresésére való és

94. **Fentő**, Komárom; ugyanarra való szerszám. Mind a kettő ősrégészeti szempontból rendkívül érdekes s megegyezik azokkal a pereszlenszerű fákkal, a melyek a svájczi czölöpépítményekből kerültek napvilágra.

95. **Szapoly,** a csónakba beszivárgó víznek a kihányására, de ivó eszköz is. *Keszthely.*

96. **Csíkszűrő,** a kádakban tartott csíkok kiszedésére való, egyszersmind mércze is. *Börvely.*

97, 98. **Kaczér,** ennek rendeltetése ugyanaz, a mi az *Őr*-é, l. 52. szám — csakhogy ezt jégzajláskor használják, mert a mozgó jégtáblának könnyen enged, elhajlik; engedékenységéről «*Kaczér*», *Balaton.*

99, 100. **Hálókeresők,** vasból valók s az ötágú régi. *Tihany;* elsülyedt hálók felkeresésére valók.

101. **Halászbárd,** régi, a Balatonból kihalászva. *Tihany.*

102, 103, 104, 105. **Magyar Nádvágók,** a nyelhez való megerősítés szerint ősiek, alak szerint belső ázsiaiak. A megerősítés «makkra» karikával és ékkel történik s emlékeztet bizonyos bronz sarlókra, melyeknél a makk előfordúl. A 104. számú régi, jellemző díszítéssel. *Tápé, Algyő, Szeged* és *Szentes.* Nevezetes, hogy ez a forma csak a magyarság központján maradt meg.

106. **Lápibot,** kétágú véggel. *Ecsedi láp.* A csikász, mikor az ingó lápra indúl, evvel a bottal puhatolja, vajjon a láp elbirja-e? *Börvely.*

107, 108. **Vágóhorgok,** arra valók voltak, hogy a halász a hálóba került nagy halba vágta s úgy húzta azt partra. *Tápé.*

109, 110. **Kaszúr,** nádvágó eszköz, mely nélkül

a lápi halász és csikász sohasem jár; evvel vágja a nádba útait. *Börvely, Domahida.*

111. **Szakócza,** lékvágó fejsze; a jég alatti halászatnál evvel vágja a «*jegellő*» a lékeket. *Keszthely.*

112. **Lekelő fejsze,** *Szeged,* mint 111.

113. **Halászbárd,** *Szeged,* a nagy halak feltagolására való szerszám.

114, 115. **Pallók,** kerítőhálóról való uszófák. *Szeged.*

SZIGONYOK ÉS EGYÉB VASAK.

A) Rövidnyelűek.

116. **Szigony,** hétágú, szakás; Göbékben való halászatra. *Csíkmadaras,* Székelyföld.

117. **Szigony,** hatágú, szakás; úri forma. *Baróth,* Székelyföld (mondva csinált).

118. **Botosászó Szigony,** a Botos Kölönte halra való (Cottus gobio), ötágú, tompa, szakálos szigony. *Egyházas-Oláhfalu,* Székelyföld.

119. **Pisztrángszigony,** hatágú, mondvacsinált. *Egyházas-Oláhfalu,* Székelyföld.

120. **Pisztrángszigony,** ötágú, szakálas. *Felső-Rákos,* Oltmellék.

121. **Pisztrángszigony,** hatágú, síma, hajlított (stylizált) ágakkal. *Felső-Rákos,* Oltmellék.

122. **Kerítőszigony,** ötágú, szakás; a középső ág a legrövidebb. *Oltszem,* Oltmellék.

123. **Kerítősziony,** ötágú, szakás, hajlított, római alakzatú. *Oltszem,* Oltmellék.

124. **Szigony,** hétágú, szakálas, teljesen önálló typus. *Szendrő,* Bódva mente. Lásd 27. szám.

B) **Hosszúnyelűek.**

125. **Régi,** tiszta magyar **Szigony,** kétágú, a lapjában ellentétes szakával. *Tápé,* utolsó példány, a 82 éves *Biassi* Jánostól való.

126. **Vágóhorog,** szakás; az előbbi szigonyhoz való. Ha t. i. a halász a szigonynyal mázsás harcsát sujtott s nem merte a szigonynál fogva kihúzni, akkor a vágóhoroggal alája vágott. Az öreg *Biassi*-tól való.

127. **Magyar Szigony,** kétágú, mint a 125. számú; *Csongrád.*

128. **Magyar Szigony,** mai, kétágú, *Körös-Tarcsa.*

129, 130. **Tavi Szigony,** négy- és ötágú, szemben álló szakákkal. *Magyar-Velencze, Gárdony.* A zsombékok mellett vaktában szúrják a halat.

131. **Szigony,** négy szembenálló ággal, ritka alak, ázsiai forma. *Pinnyéd,* Győr mellett.

132. **Szigony,** négyágú, szakás, csinos munka. *Pinnyéd.*

133. **Öreg Szigony**, háromágú, antik alak, ősrégi, makkra való megerősítéssel, *Keszthely* (lásd. 6. sz.).

134. **Hasonló**, ugyanonnan.

135. **Kis Szigony**, ötágú, *Keszthely*.

136. **Öreg Szigony**, eredetileg hét, most ötágú, köpűre járó, stylizált, rómaias. *Tihany*.

137. **Szigony**, négyágú, szakás, *Kenesse*. Balaton.

138. **Galócza Szigony**, régi, a czölöpépítményekre emlékeztető alak; háromágú, nagy szakás. *Vág*.

139. **Hármas Szigony**, *Kraszna;* háromágú, a martok alatt vaktába való szúrásra.

140. **Négyes Szigony**, *Doroszló;* a Mosztonga mocsárban a felszínre járó (pipáló) halat evvel sujtják. Csinos munka.

141. **Tókasza**, a csapásoknak a nádban való kivágására. *Komárom, Tóság*.

142. **Nyesellő**, *Gárdony*, Velenczei tó. A csapásoknak a mélységben való tisztogatására.

143. Csáklya, a jég alatti halászatnál a vezérrúd hajtására való eszköz. *Kenesse* (Balaton).

144. **Czibék**, a hálókötél huzására való eszköz. *Kenesse* (Balaton).

145. **Gemics**, a jég alatti halászatnál a vezérrúd felkeresésére való eszköz. *Kenesse*.

C) Vegyesek

146. **Vizahorog,** felszerelve, *Apatin.*

147. **Fenékhorog,** pörgettyűvel, Palló s Mederkővel és négy Böncsővel. A kövek *lőszből* valók s az egész szerszám teljesen szegedi készítés. *Szeged.*

148. **Fenékhorgok,** részben szíjjasok: csiriptetőre felszedve. *Csongrád, Szentes* (Bökény).

149. **Evedző,** a Keczével való halászáskor ezt akasztják a «*cziklonyba*» (szíjhurok), s kavarva evedzenek. *Körös-Tarcsa.*

150, 151. **Övedző,** kormány és karevedzésre való. Ázsiai forma. *Szeged.*

152. **Meregygyű,** kézi háló, a halaknak az öreghálóból való kimerítésére, a bárkába való bedöntésére. *Körös-Tarcsa.* Önálló forma.

153. **Mérőszák,** a halak mázsálására s egyszersmind szállítására szolgáló eszköz. *Körös-Tarcsa.*

154. **Tapogató,** a halaknak a kiöntött sekély vízben való leborítására. A halász a vízben járva, majd ide, majd oda nyomja le a szerszámot s ha halat borított, ez a tapogató oldalába ütődik s maga jelzi azt, hogy fogva van. A halász tehát «kitapogatja»; innen a szerszám neve. Ecsedi láp, *Börvely.* Önálló alak.

155. **Csikputtony,** az Ecsedi láp csikásza, mikor a Csík bőven van, a csíktökön kívül (91., 92. sz.) a Csíkputtonynyal a hátán indul a lápra. *Börvely.*

156. **Csíkkas** vagy **Csíkvarsa**; vagy oldalra fekve állíttatik: úszó csíkra; vagy szájával lefelé: felszálló csíkra. *Börvely.*

157. **Rűtő,** (rejtő), vagy *Vesszőbárka,* apró halaknak megtartására. *Keszthely.* Szép forma.

158. **Kárászvarsa,** vagy *Dobvarsa,* kettős bejárattal, vagyis vörcsökkel. *Doroszló,* Mosztonga vize.

159. **Öregvarsa,** egy vörcsökkel. *Szentes* (Békény).

160. **Szárnyasvarsa,** *hathagyású,* kettős vőrcsökkel; abroncsai, vagy «*hajtoványai*» venyigéből valók. Bodrogköz, *Petrahó.*

161. **Pisztrángvarsa,** peczekkel; hajtoványait bodzatülkök fogják össze. *Baróth* és *Udvarhely,* Székelyföld. Szép szerszám.

162. **Bocskorvarsa,** pisztrángra való. A vizet V módra kövekkel elfogják, a bocskorvarsát a V csúcsába helyezik, kövekkel letartják s a halat rudakkal belékergetik. *Vargyas,* Székelyföld.

163. **Véter,** mikor sok a csík, a Vétert beeresztik a mocsárba s ebben tartják a fölös csíkot. *Börvely,* Ecsedi láp.

HÁLÓK.

164. **Téli Szák,** vasakkal, pedzővel, kereszt- és feljáró őrrel (madzaggal). E hálót télen nagy léke-

ken át lebocsátják a Bodrog fenekére, a pedző veszszőt megerősítik a lék szélén s a madzagokat jól megfeszítik; a felsőbb lékeken át lánczos rudakkal kergetik a halat (zurbolnak), mely rohanásában a keresztẗrbe ütődik s így a pedzőt is megmozdítja; a halász ezt látva, kirántja a hálót. *Petrahó.*

165. **Pirity-** vagy **Kerítő-háló,** két csonttal és két kővel sulyozva. Két ember evvel kerítgeti a halat, jelesen a kiöntött szélvizekben. *Szeged.*

166. **Marázsaháló,** vagy *Vezető*; hármasháló: két tükör közt, finom hálótest. E zászlószerű hálóval a székelység a folyó sebes folyásain, vízmentében halászik. A hálót kifeszítve, beereszti a vízbe s a víz sodrával haladva lassan összeereszti. *Székely-Keresztur.*

167. **Métháló,** czötkény uszókkal (lásd 28. 29. szám); álló-háló, a mely magára hagyva, a halat bebonyolítja. *Tápé.*

168. **Vető,** vagy *Pendelyháló,* inakkal, melyek a bevetett hálót összehúzzák. *Duna, Tisza.*

169. **Rokkolyaháló,** inak nélkül való, varsaszerű fogószéllel. *Felső-Rákos,* Olt vize. A Kaszpi tenger halászai ugyanezt használják.

170. **Turbukháló** vagy *Hosszúkecze,* turbukvasas innal, farkakővel. Csónakról a folyófenékre eresztve halásznak vele. *Körös-Tarcsa.*

171. **Kecze** vagy *Kuszakecze,* hármas hálótesttel, csontos innal (rendesen 9 lószárcsont; l. 61—64.

sz.) Csónakról a folyó fenekére bocsátják s vízmentében haladva húzzák. A hal belékerülve a hálóba, furakodásával a finom hálót zacskószerűen tolja át a tükörháló öreg szemén s igy megreked. A csontos in arra való, hogy a gödrökbe belefeküdjék s az ott nyugvó halakat kizavarja. *Szeged, Csongrád.* Mindenesetre egyike a legjellemzőbb eszközöknek.

172. Különböző **Őrök**. Balaton.

173, 174. **Eresztőhálók**. Negyven-ötven ily hálót kövellőkkel párhuzamosan besülyesztenek a Balatonba, őrökkel és kaczérokkal (l. 52 és 98. sz.) megjelölik s ott hagyják; a halak a finom hálóba bonyolódnak s rajta vesztenek. Ez a kényelmes, de halirtó halászati mód mindinkább terjed. *Keszthely.*

175. *Bödönhajó*, Balaton, Keszthely: Ősi forma. Ezeket az alakszerint igen érdekes hajókat, az öreghálóval való halászatkor kettesével kötözgették össze. A tihanyi halászok már fölhagytak a *bödönnel* s tíz emberre való laposfenekű hajókat készítenek. Egyáltalában az ősi Bödön tünedező félben van.

II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR MISKOLC

29808

REVÍZIÓ
2008 FEBR 06.
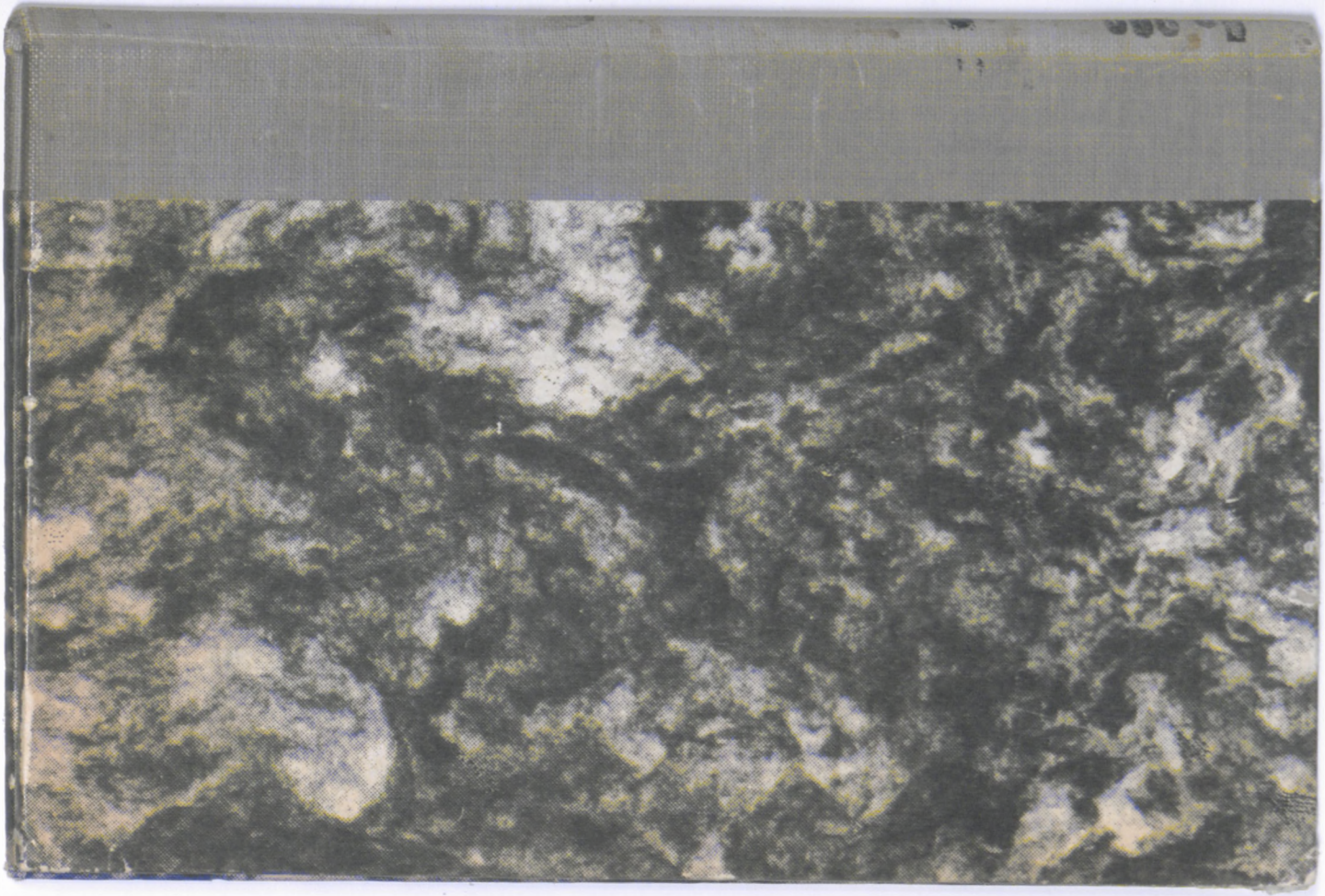
UPM
241_2
SD